Korsós lány

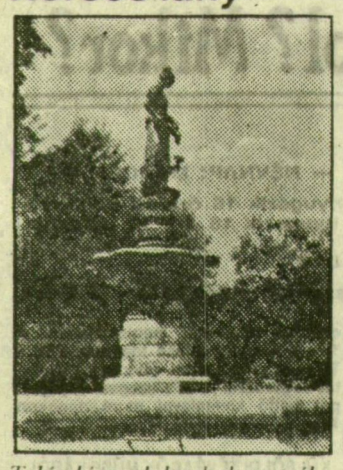

Talán kimozdult a holtpontról a Korsós lány című, kúttal egybekomponált szobor sorsa. Tavaly a televízió körzeti stúdiója és a Délmagyarország a városszépítők kezdeményezésére megszavaztatta a városlakókat, hová kerüljön a felújított szobor. Az újszegediek gyűjtötték a legtöbb aláírást kérésükhöz. A közelmúltban megtörtént a helykiválasztás – a liget egy bensőséges terén –, s az Újszegedi Szövőgyár felajánlása mellé több vállalat is fölsorakozott, a jó idő beálltával minden remény megvan az újbóli felállításra.

Rémes társbérletek

Mi lesz a Magyar Ede-ház sorsa? A földszinten a „Lófara" kocsmát pár éve bezárták, a helyiség azóta is le van lakatolva. A szecessziós, gyönyörű ház homlokzata nem bírta a kiképzést, pardon, az igénybevételnek azt a formáját és fokát, amit a kocsma jelentett – föltétlenül más kihasználási lehetőséget kell tehát számára keresni.

Mi legyen a földszinten? Szecessziós kávéház, bemutatóterem, házasságkötő terem? Lehetne akármi – legszerencsésebb a kávéház lenne –, ám amíg nem jelentkezik olyan „tőkés", aki a jelenlegi gazdától, a vendéglátóipari vállalattól át tudná venni a helyiséget – nos, addig az ilyesmiről csak álmodozhatunk. Úgy tűnik hát, kompromisszumot kell kötni. A vállalat azt mondja: megtalálja a módját a kulturált üzemeltetésnek: ha kell, visszaállítja a portálokat, szecessziós berendezést biztosít, nem folytat épületrongáló főzési tevékenységet... Ám ez csak a földszint: mi légyen az emelettel? Rémes társbérletek vannak odafönn, teszem, egymás fürdőszobájából lehet átmenni – mondjuk – a kamrába, s hasonlók. A bérlőknek eszük ágában sincs megszüntetni a helyzetet, nekik elegendő az a tudat, hogy e házban lakhatnak. Inkább vállalják a társbérletet, a világért sem költöznének ki, akkora a presztízse az épületnek... Nagyméretű, szép polgárlakások kialakításáról – ilyenek voltak egykor itt – egyelőre szó sem lehet. Sőt, még jogszabály is van arra, hogy a lakások alaprajzához csak akkor szabad hozzányúlni, ha az épületet már a közvetlen összedőlés fenyegeti...

Amit azonban kár lenne kívánni a Magyar Ede-háznál, ugye?

Leander, pálma, örökzöld...

Ez az írást nyáriasnak szánjuk: kívánjuk, hogy süssön belőle a nap! Sárga-kék legyen tőle az ég, forgatagos, színes a város, zölden integessenek a fák, forrjon, buzogjon a klorofill! Most ne nézzünk ki az ablakon – odakünn a tél még az úr, sok vírussal, kevés hóval, kérdezzük inkább meg önmagunktól: mit szeretnénk, milyen legyen a belváros? Mediterrán, délies? Nos, ha így véljük, igényünk találkozik a Délterv tervező kollektívájának elgondolásával. Készítettek is egy tervet a belváros szebbé tételére – amelyet *Kiss Lajos* városi főépítész bocsátott rendelkezésünkre. A mintegy két éve elkészült terv néhány momentuma már megvalósult, de legtöbbje még a boldogabb jövőre vár. Most a terv fásításról szóló tételeit emeljük ki.

Itt van például a Klauzál tér, melynek délies jellegét mediterrán leander-fasorral kívánják erősíteni. A növényeket, tekintve, hogy nem fagyállók, hordozható, fehér kerámia edényekbe lenne célszerű ültetni. Nyáron egyre-másra bontakoztathatnák ki rózsaszín-piros virágaikat, a telet pedig fagymentes helyen vészelnék át. A fasort egyébként a térfalak mellé tervezik, míg a téren belül, a Virág teraszán a szokásos pálmák ernyős leveleit borzolná a forró szél. (Az ötlet különben Európa északabbi városaitól sem idegen: München gyalogos-belvárosában hasonlóképpen helyezik el a pálmákat és az évelőket, s másutt is föltűnnek a mozgatható virágtartók). Egyébként tervezik, hogy a Virág teraszát tetszetős, fehér, bontható kerítéssel veszik körül. Erre könnyűszerrel virágládákat lehetne helyezni, s bennük nem mások lennének, mint sokszínű, futó petúniák, melyek alkonyatkor, nyári éjjel bódító, édes illattal árasztanák el a teret. A tér Kígyó utca felőli részét pedig díszes ívókúttal, köré szerveződő apró virágpiaccal tennék a tervezők hangulatossá – a Dugonics és a Széchenyi tér közt újabb színfoltot, kicsiny agórát kialakítva. A hatást a környező házak erkélyeinek futómuskátlival való belültetése – amely jórészt már meg is valósult – csak fokozná. A Démász irodaháza elé megint csak leandereket javasolnak a tervezők, míg a főbejárat mellé örökzöldet ajánlanak.

De gyerünk most már a Kelemen utcába, ahol a kiszélesített járda szinte kínálja magát a fásításra. A gömbkoronájú kis fák – ha jól tudjuk, babérmeggy – kiültetése már megtörtént, de még férne belőlük jó pár... Az Oroszlán utca fásítása sem várathat sokáig magára. Teherbíró díszburkolat kialakítását tervezik ide, amely a gyalogos és célforgalmat egyaránt elbírja, s amin a hordozható kerámia- vagy faedények is elférnek. Az ilyen jellegű edényekben a szép lombú gömbjuhar, a szivarfa, vagy a termésével díszítő galagonya, de akár az örökzöld, bár lassan növekvő buxus – egyaránt szépen, jól mutatna, oldva az utca jelenlegi szürkeségét.

A Somogyi Béla utca játszótere – a szomszédos óvoda udvarával együtt – szintén fásításra, füvesítésre szorul.

Persze, nemcsak az utcák, terek, de az épületek virágosítása sem elhanyagolható! A Kárász utcai és Klauzál téri erkélyládák, ablakok mintájára a tervezők a következő épületek homlokzataira javasolnak növénykiültetést: a Victor Hugó utca 2–4. számú házainak első emeleti ablaksoraiban jól mutatna a petúnia és a gumós begónia; a Démász irodaház ablakaiban sárga bársonyvirágot lehet elképzelni színes futópetúniával, amely az Oroszlán utcai homlokzaton szintén megjelenhetne. A Roosevelt tér 6. számú ház két erkély közötti, első emeleti ablaksorában a piros futómuskátli mutatna különösen szépen; az Iskola utca 5. számú ház emeleti ablakaiban szintén – de lecsüngő aszparáguszokkal vegyesen. Ugyanennek az utcának a 8–12/b számozású házain egynyáriak és örökzöldek vegyes ültetését lehet javasolni a virágvályúkba; az Alabárdos étterem földszinti ablaksorába meg petúnia – bársonyvirág együttes való. (Nem pedig csikkek, papírzsebkendők). A Bajza utcát szintén föl lehetne virágoztatni petúniával, a csupaszon éktelenkedő tűzfalakra pedig repkényt! Minél több repkényt!... S bár a virágokfák levelei télire lehullanak, emlékük talán elegendő lenne ilyenkorra is. Egyébként pedig az, hogy tél közepén is zöldelljen – még a napfény városától sem várható el igazán...

Kísérleti partitúra

Mi a városrehabilitáció elfogadott útja-módja? A leromlott műszaki-fizikai állapotú városközpontokat általában kétféle módon szokás „újjáépíteni".

Az egyik mód – Szegeden az elmúlt húsz év során főleg ezt gyakorolták – a nem összefüggő, szétszórt épületek egymástól független, külön-külön rehabilitációja. Ezt általában az épület végső leromlottsága teszi szükségessé, olyankor fordulnak e módszerhez, amikor például elodázhatatlanná válik a födémcsere, összeomlás előtt áll a ház, a benne levő üzem, gyár tevékenységét a lakosság már végképp nem tudja elviselni. A másik módszer a *tömbrehabilitáció;* az építészek jelenlegi módszertani fölfogása szerint az előzőnél jóval célravezetőbb. Nem egyes épületeket, hanem egész tömböket, városrészeket von e módszer vizsgálat és gyógyítás alá, s – ami szintén lényeges – korántsem csak az adott épülettömb műszaki elemeit veszi figyelembe, hanem a közműveket, közvilágítást, a köztéri szobrokat, a természetvédelem szempontjait, és még egy sereg más tényezőt is.

Néhány évvel ezelőtt meghirdettek egy országos tervpályázatot, amely már ezt a korszerűbb városfejlesztési koncepciót helyezi előtérbe. A Délterv kollektívája is részt vett a pályázaton, s elkészítette a belváros rehabilitációs tervét, amit a városi tanács annak idején jóvá is hagyott. A belváros külsőbb részei, a két körút közötti városrész fölújításának „forgatókönyve" teljes egészében kidolgozott – akár indulhatnának is a munkák. Ráadásul e területen jelen van a magántőke, s a különböző szervezetek szintén támogatnák az átépítést – tehát a kellő anyagi háttér megalapozott.

Ami viszont még talány: a kiskörút és a Tisza közötti terület fölújításának kérdése. Itt alig akad magántulajdonban levő ház, jórészt tanácsi és állami házban levő épületekből áll e városrész. A fölújítás pénzügyi alapjai tehát nem biztosítottak... Persze, a tanács kidolgozta stratégiai jellegű alapelveit, melyek megakadályozzák a városrész állapotának további romlását. Nem lehet tehát újabb garázsokat, raktárakat, hasonló épületeket emelni, s a meglevőket lehetőség szerint föl kellene számolni. Általában törekedni célszerű arra, hogy a belváros valóban „belváros" legyen – a raktárak, egyebek maradjanak csak a külsőbb területeken. S ha a lakásépítések üteme megfelelő lenne, még azt is szorgalmazhatnánk, hogy a belvárosi szűk, napfényt soha nem látott lakások helyén igényesebbeket, nagyobbakat alakítsanak ki.

S most lássunk egy konkrét példát, mely legyen a Kölcsey utca–Kárász utca–Dugonics tér–Lenin körút által határolt tömb. Ezt akár kísérletinek is nevezhetjük, mert e tömbön belül a belvárosra jellemző összes gond megtalálható: Van itt összeomlás előtt álló épület, megmenthető, jó állapotban levő ház, a 60-as években épült modern ház – a tömb tehát tömény eklektika. Úgy hírlik a fölújítás terve heteken belül elkészül, meglesz az építészeti partitúra!

Csík az utókornak

A Bartók tér Attila utcai oldalán, a buszra várva jöttem rá, hogy mi milyen koszosak vagyunk. A megálló előtti házfalon ugyanis, nagyjából csípőmagasságban – vagyis ott, ahol az emberek nekidőlnek a falnak, támaszkodás okából és érdekében – jól észrevehető, sötét koszcsík húzódik. Olyan hosszan, mint amilyen egy csuklós busz.

Az észlelés után nincs is más dolgom, mint találgatni: vajon mire vélik majd a koszcsíkot – a festékrétegeket kapargatva – a jövendő régészei? Képzelőerő nélküli, fantáziátlan kutatók esetleg kikövetkeztethetik a koszcsíkból, milyen volt az átlagmagyar testmagassága a nyolcvanas évek (– melyik évszázad? – kérdezik majd a jövő vizsgázói...) alkonyán; vagy lemérhetik az ugyane korbéli csuklós Ikarus hosszát.

Lesznek persze képzelőerővel bíró, fantáziadús kutatók is, akik elolvassák az annalesekben, hogy Szegeden időnként árvíz pusztított. – Ez a megoldás! – kiáltanak fel, s emléktáblát helyeznek el a házfalon, a koszcsík magasságában: eddig ért az árvíz Szegeden ekkor és ekkor stb. – Nos, ezúton hagyok autentikus forrásértékű glosszát a jövő régészeinek: *nem a víz* ért odáig Szegeden ekkor és ekkor.

Hanem – kevés híján – *a piszok.*

Hittel, szerencsével

Megbecsülni a szépet!

– A szellemi környezet védelmére kellene jobban ügyelnünk. Arra, hogy rászoktassuk az embereket a szép megbecsülésére. Ez igazán nem pénzkérdés – kezdi a beszélgetést *Lakner Károly*, aki több mint fél évszázada óvja Szeged értékeit. – Egy kis figyelemmel, néhány jó szóval is sokat lehet elérni. Ha sétálok a városban, mindig nyitva tartom a szemem. Ha észreveszek valamit, ami nincs rendben, nem hagyom szó nélkül.

– *Hogyan fogadják?*

– Általában örülnek neki. Érdekes, hogy az emberek mennyi mindent észre sem vesznek. Itt van például a megfiatalodott postaépület a Széchenyi téren. A bejárat előtt úgy kellett átgázolni a csikktengeren. Bementem, elbeszélgettünk, s néhány nap múlva odatettek két szeméttárolót a kapu elé. Azóta sokkal tisztább a környék.

– *Minden ilyen simán megy?*

– Nem. Sokszor mondják azt, hogy megigazítják a rossz padot, letörlik a koszos utcanévtáblát, aztán nem lesz belőle semmi. Pedig az lenne a legfontosabb, hogy jobban vigyázzunk a város tisztaságára. A „kereskedelmiben", ahol tanítottam, évtizedeken át arra neveltem a diákjaimat, hogy tisztán, rendben tartsák a környezetüket. Ragyogott az iskola. Ma már sajnos, erre kevesebb idő jut.

– *Hogyan lehetne ezen segíteni?*

– Évekkel ezelőtt Németországban olvastam egy felhívást: „Nyugodtan nyomja el a csikket a padlón, ha otthon is úgy szokta!" Senkinek sem jutott eszébe, hogy eldobja az égő cigarettavéget. Ez is egy módszer.

– *És a személyes példamutatás?*

– Az a legfontosabb. Én tízéves korom óta szenvedélyes természetjáró vagyok. Szíven üt, ha látom, hogy letörtek egy faágat, eltapostak egy virágot. Néhány évvel ezelőtt nagy „divat" volt, hogy a Széchenyi tér fáira hirdetéseket szegeltek ki. Élő fába szöget verni! Micsoda embertelenség ez? Szerveztünk egy brigádot, leszedtük a hirdetéseket, kihúzgáltuk a szögeket. Több kiló ácskapocs, szeg, gombostű gyűlt össze. Azóta megszokták, tudomásul vették az emberek, hogy a platánok nem hirdetőoszlopok.

– *A történelmi emlékeinkre is így vigyázunk?*

– Sajnos sokszor igen! Botrányos dolgok is történtek az elmúlt évtizedekben. Pusztították, az enyészetnek hagyták a múlt emlékeit. Pusztán csak azért, mert nem volt „kívánatos" néhány régi szobor, festmény. Szerencsére mára már változott a helyzet. Ezek hozzátartoznak Szeged múltjához, ettől olyan a város, amilyen.

– *Szegeden született?*

– Nem. De itt nőttem fel, ez a város adta a kenyerem, az életem. Kötelességem vigyázni rá, óvni, védeni. Sokszor a „betelepülők" jobban vigyázzák a környezetüket, mint akik itt születtek. Elgondolkodom, amikor egy kettéfűrészelt padot, egy összefirkált falat, betört ablakokat, piszkos utcákat látok: még mindig ilyenek lennénk? Mikor tanuljuk meg végre, hogy olyanok vagyunk, amilyen környezettel körülveszszük magunkat?

A városvédő sírásó

Az ember még képes és azt hiszi, hogy a sírásónak a sírásáson kívül egyéb dolga aligha akad, s magával a temetővel sem lehet túl sok probléma. Igen, az emberek nemigen gondolnak a temetőre, csak muszájból járnak oda – ámbár lesz idejük bepótolni mulasztásukat – ezért föl sem tételezik, mennyi gond-baj van a temetővel, függetlenül attól, hogy előbb-utóbb mindenki oda kerül (már csak ez is elég nagy baj!) – A Dugonics temető sírásója elmondta, hogy nemcsak a temetővel foglalkozik, de aktív városvédő is.

– Tavaly márciusban vettek föl engem ide, sírásónak, húsz évig pályáztam erre az állásra, s erkölcsi kötelességemnek érzem, hogy ha már itt dolgozhatom, mindent megtegyek a temetőért. A borravalókat is hasznosan költöm el: saját pénzemen fogadtam például egy embert, bozótirtásra, aki szerdánként irtja a dzsumbujt. Elhatároztam: tavaszra tiszta lesz a temető! Erre ígéretet is tettem a plébános úrnak.

– De nemcsak szűkebb munkahelyem érdekel, nemcsak itt foglalatoskodom... Amikor úgy öt éve hírét vettem, hogy megalakult a városszépítő egyesület, azonnal jelentkeztem és beléptem. Az egyesületben az átlagember javaslatait, bejelentéseit is nagymértékben figyelembe veszik, de a pénzhiány és a viszonylagosan kis taglétszám az érdemi cselekvést eléggé gátolja... S hogy mióta vonzódom a műemlékekhez, a régi épületekhez? Józserével kicsi gyermekkorom óta. Azóta rengeteget összeolvastam erről a témáról, cikkeket és könyveket egyaránt. Rendszeresen fölszólalok az egyesület ülésein – különösen az árvíz előtti házak védelme foglalkoztat. És természetesen a Dugonics temető, ahol műemléki jelentőségű értékek is vannak. Egyesek bejönnek ide, kiszedik a sírok sarkaiból a téglákat s eladják; mások meg kirabolják a kriptákat. Némely kriptába többször is bemásznak, nem tudják, hogy már ki van rabolva...

Összeállításunkat készítették: Farkas Csaba, Rafai Gábor, Schmidt Andrea, Tandi Lajos. A fotókat a városszépítő egyesület archívumából válogattuk.